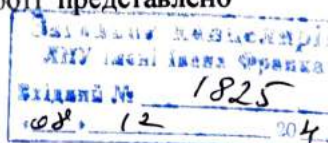

ВІДГУК
офіційного опонента
д.філол.н., проф. І.Б. Морозової
про дисертацію Цинтар Наталії Василівни на тему:
«КАТЕГОРІЯ ЕМОТИВНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ
ЛІТЕРАТУРІ ХІХ ТА ХХІ СТОЛІТТЯ
(ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)»

Сьогодні жодне з сучасних фундаментальних досліджень тексту неможливе без звернення до його емотивного аспекту. Останнім часом вивчення мовних засобів реалізації емотивності в тексті розглядається як одне з першорядних завдань антропоцентричної лінгвістики.

Процеси сприйняття, осмислення й оцінки, що визначають діяльність людини, яка думає, говорить і пізнає навколишній світ, невід'ємні від її чуттєвої сфери. Отже, об'єктом дослідження когнітивної лінгвістики неминуче стає чуттєвий світ людини та його віддзеркалення в її мовленні, що в повній мірі відповідає сучасному антропозорієнтованому підходу до вивчення мовних явищ. Попри визнання важливості емоційного чинника для дослідження будь-якої мови, проблема вербалізації емотивності в англійських текстах залишається однією з найбільш складних і дискусійних. Перифразуючи відомі слова Л. Фейєрбаха, можна зазначити, що представлена робота є спробою розкрити принципи «трансфера» почуттів людини на ґрунт філології.

Актуальність роботи безумовна і мотивується як лінгвогносеологічними потребами дослідження засобів вербалізації емотивності, так і тим, що проведений аналіз сприяє подальшому розвитку теорії тексту, а також відсутністю у вітчизняній лінгвістиці системного опису цього феномену у художній прозі. Охоплюючи всі життєві реалії, емотивність як невід'ємна якість психічного стану людини, трансформується в вербальну парадигму художнього твору в цілому. Крім того, у роботі представлено

гендерний аспект об'єктивації емотивності в художній прозі. Дисертантка у своєму дослідженні продовжує ідеї Сепіра-Ворфа, які розглядають мову не тільки як продукт суспільного розгляду, а і як засіб і наслідок мислення й ментальності чоловіків і жінок.

Дисертаційну роботу Н.В. Цинтар присвячено розгляду шляхів об'єктивації емотивності в англійській художній літературі в діахронії ХІХ та ХХІ століття на вербальному та когнітивному рівнях у дзеркалі гендерного підходу. У роботі обґрунтована концепція про те, що «прояв емоцій та емоційних станів персонажів у тексті є результатом певних лінгвальних та позалінгвальних чинників, які в свою чергу є компонентами емотивного змісту твору» (с.18).

Дисертація Н. Цинтар – багатовимірне, ґрунтовне дослідження, що перебуває на перетині багатьох напрямів мовознавства: стилістики, психолінгвістики, гендерної лінгвістики, дискурсології та когнітивної науки.

Об'єктом дослідження є художні твори англійських авторів-чоловіків (АЧ) та авторів-жінок (АЖ) ХІХ та ХХІ ст..

Предмет дослідження – гендерні та епохальні особливості емотивних лексичних одиниць та емоційних концептів англійських художніх творів ХІХ та ХХІ ст..

Авторка ставить амбіційну мету дати всебічний вичерпний аналіз специфіки реалізації емотивності в літературному творі на різних мовних рівнях з урахуванням гендерної приналежності персонажів і авторів, а також виявлення динамічного аспекту лінгвальних змін реалізації цієї категорії в діахронії. Достатньо великий обсяг **фактичного матеріалу** (17620 мовних одиниць, що виконують функцію вираження емоцій в 5000 емотивно-маркованих контекстах), а також залучення **комплексної методики** аналізу уможливило дисертантці провести ретельний та детальний аналіз предмету дослідження, що забезпечує авторці об'єктивні підстави для науково вірогідних і мотивованих висновків.

Наукова новизна проведеної роботи не викликає сумнівів. В роботі *вперше*: виокремлено лексичні, стилістичні та синтаксичні засоби вираження емоцій на прикладах художніх творів авторів-чоловіків та авторів-жінок XIX та XXI століття у синхронії та діяхронії; класифіковано та охарактеризовано емоційні концепти за аксіологічним принципом (позитивні, негативні, амбівалентні); обґрунтовано, що емотивність творів XIX та XXI ст. є соціально та культурно детермінованою; виявлено вплив гендеру наратора на репрезентацію емотивності художнього твору. Наукові здобутки авторки поглиблюють уявлення про емотивність тексту як про багатовимірне лінгвальне явище та є певним внеском у розвиток загальної теорії тексту та емотіології, що свідчить про **теоретичне значення** рецензованого дослідження.

Структура дисертації чітка та прозора. Вона складається з переліку умовних позначень, анотацій двома мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, досить об'ємного списку використаної літератури (298 позицій), 3 додатків (10 таблиць). Обсяг основного тексту становить 195 сторінок.

У **першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЕМОТИВНОСТІ У МОВІ ТА ЛІТЕРАТУРІ»** авторка розглядає різні лінгвістичні підходи до вивчення проблеми вербалізації емоцій, історичні передумови виникнення емотіології як науки, психологічно-прагматичне підґрунтя для ефективного сприйняття повідомлення шляхом емотивного впливу на читача. Дослідниця зазначає, що «фокусом дослідження є гендерні особливості мовного вираження емоцій, а саме – лексичні, семантичні та графічні одиниці, виходячи з положень, що висуваються в рамках емотіології та лінгвокультурології» (с.32). Вона розглядає різні психологічні і лінгвістичні теорії щодо виникнення емоцій та їхньої об'єктивації в мовленні. Окремо розглядається когнітивно-оцінний аспект емотивності. У роботі розмежовуються категорії

«емотивність», «емоційність», «експресивність» та «оцінність». Авторка робить науково-цікаве спостереження про віддзеркалення власних емоцій письменника у текстовому просторі його творів. Аналізуючи гендерний аспект вербалізації емоцій, дисертантка зауважує, що «чоловікам більш властивий контроль емоцій та стриманість їх експресії. Жіночий емоційний інтелект в більшій мірі пов'язаний з когнітивними процесами розуміння та осмислення емоцій» (с.74). Такий підхід є певним внеском в теорію текстотворення, адже він не тільки уможлиблює розгляд самого опису подій, але й бере до уваги гендерні ознаки учасників подій.

Підсумовуючи результати критичного огляду історії вивчення вербалізації емоцій, авторка робить важливе узагальнення про емотивність, що займає центральне місце у всіх сферах життя людини, визначає напрямок дій, думок та стимулів, впливає на процес сприйняття та мислення (с.72). Водночас дослідниця наводить цікаве зауваження, що саме «мова відіграє ключову роль в концептуалізації емоцій» (с.74).

Другий розділ «МЕТОДОЛОГІЯ, МЕТОДИКА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ» присвячено детальному опису методики дослідження та її застосуванню на різних етапах лінгвального аналізу. Виходячи з того, що емотивність – явище, притаманне природній мові, дисертантка обґрунтовує необхідність її об'єктивної на різних мовних рівнях: «Функціонування емотивної лексики реалізується на різних рівнях мови – фонетичному, морфологічному, лексичному, семантичному, синтаксичному, стилістичному, на рівні речення та на рівні тексту» (с.78).

Ключову роль у вивченні емотивності англomовного дискурсу дисертантка відводить філософському принципу антропоцентризму, що дає глибинне розуміння сутності емотивів крізь призму взаємовідносин віртуального суб'єкта з об'єктом пізнання. Функційний підхід, обраний дослідницею у якості базового, також вважаю цілком логічним і доречним.

Окремо хочу виділити опертя авторкою на статистичні методи аналізу фактичного матеріалу, що забезпечують достовірність і математичну вірогідність отриманих результатів (с.86, 87). Вартим уваги є також запропонований дисертанткою власноруч розроблений алгоритм дослідження гендерного аспекту категорії емотивності, який мотивовано і докладно окреслюється в роботі (с.90-94).

Третій розділ «ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЕМОТИВНОСТІ У ТВОРАХ АВТОРІВ-ЧОЛОВІКІВ ТА АВТОРІВ-ЖІНОК ХІХ СТ.» присвячено диференціації емотивів за гендерними ознаками авторів. Виходячи з того, що існує «лексика, що виражає, та лексика, що описує емоції», і саме остання «має здатність викликати у читача певні емоції під час перцепції ідейного задуму автора» (с.100), у своєму дослідженні дисертантка зосереджується на аналізі двох типів емотивної лексики. Аналізуючи лексику, вжиту авторами на позначення емоцій, п. Цинтар робить цікаве спостереження: «Найчастіше лексику, що називає емоції, зафіксовано в авторській номінації емоційного стану художнього персонажу (83% від загальної кількості прикладів і лише 17% прикладів – у персонажній номінації, в більшості випадків в монологіях чи роздумах героїв» (с.100).

Цікавим надбанням дослідниці вважаю звернення до синтактико-стилістичного рівню вираження емоцій. Дисертантка робить несподіваний висновок, що «синтаксичні засоби мають значний потенціал для вираження емотивності в прозових творах, і складають другу групу за чисельністю серед лексики, що виражає емоції – 947 репрезентацій (33%)» (с.109). Таке спостереження започатковує новий шлях у вивченні функційної ролі синтаксичних конструкцій для вираження емоцій.

Третій розділ містить багато тонких лінгвістичних спостережень, які у річищі новітніх досліджень загальної організації художнього тексту висвітлюють його емотивну складову. Хочу зазначити ретельність і всебічність проведеної наукової розвідки. Дисертантка проводить детальний

аналіз і опис кожного мовного рівню реалізації емоцій з виокремленням найбільш продуктивних засобів їхнього вираження.

Пані Наталя робить висновок, що «авторська номінація, яка позначає емоційний стан персонажа в мові самого автора, який описує або коментує емоційний стан художніх персонажів, більше притаманна творам АЧ XIX ст.. Персонажна номінація, яка реалізується за допомогою засобів опису емоцій в прямій мові самих художніх персонажів, які описують свій емоційний стан чи стан інших персонажів, більше притаманна творам АЖ XIX ст.» (с. 120).

Наведене твердження висвітлює глибинні внутрішні відмінності засобів сприйняття навколишнього світу чоловіками і жінками. Особливо зазначимо когнітивний аспект проведеної розвідки, де аналізуються три домени найвищого рівня абстракції: «Негативні емоції», «Позитивні емоції» та «Амбівалентні емоції» (у роботі наведено спеціальні Додатки) (с.122).

Розглядаючи розбіжності у жіночому та чоловічому наративі, дисертантка звертає увагу, що «...в творах АЧ накладення емотивного фону та емотивної тональності відбувається співзвучно, в той час як в творах АЖ зустрічаємо не завжди співзвучний емотивний фон з емотивною тональністю» (с.143). Таке твердження висвітлює приховані механізми когнітивної діяльності чоловіків і жінок, що є певним внеском у гендерні студії.

Четвертий розділ має назву «**ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЕМОТИВНОСТІ У ТВОРАХ АВТОРІВ-ЧОЛОВІКІВ ТА АВТОРІВ-ЖІНОК XXI ст..**». Структурна побудова цього розділу співпадає з попереднім (третім) розділом, що є дуже вдалим рішенням для контрастивного аналізу функціонування емотивів і емоційно забарвлених сегментів текстів різних періодів написання. Авторка зазначає, що «кількісно лексичні засоби, що виражають емоції, значно об'ємніші, як у творах АЖ, так і у творах АЧ XXI ст.» (с. 150). З іншого боку, дисертантка зауважує, що в сучасних творах (і чоловіків, і жінок), вбачається тенденція до метафоризації, мовлення стає більш демократичним. «Найбільша

відмінність відбувається на синтаксичному рівні – суттєве зменшення складних поширених речень, особливо складнопідрядних. Речення стають коротші, часто парцельовані» (с.151).

П. Наталя робить вельми цікавий висновок про еволюційні зміни в вираженні емоцій у текстовому просторі досліджуваних романів. «Реалізація категорії емотивності, що описують емоції, здійснюється частіше словами автора за допомогою дієслів та іменників у творах АЧ ХХІ ст., та безпосередньо у прямій мові персонажів за допомогою іменників та прикметників у творах АЖ ХХІ ст.» (с.165).

Розглядаючи когнітивний аспект вираження емоцій, авторка зазначає, що «у ХІХ ст. найбільший страх і сором викликала думка про публічну страту й безчестя себе або родини. У ХХІ столітті, в епоху гіперперцептивності особистості, викривлення та деморалізації духовних цінностей, «страхи» стали соціальними та глобалізованими з одного боку, і егоїстичними – з іншого боку» (с.171).

Зазначимо, що, попри критичність і прагматизм сьогодення, за результатами статистичних обчислень дисертантки, *«позитивна емотивність є значущою, як для творів АЖ, так і для творів АЧ ХХІ ст.»* (с.172). Такий висновок вважаємо перспективним для подальших соціологічних розвідок.

Авторка робить цікаве спостереження, що «егоцентричний тип емотивної тональності домінує в творах і АЧ, і АЖ ХХІ ст.» (с.185), що свідчить про зростаючу самотність сучасної людини.

Загальні висновки, до яких дійшла п. Цинтар у своїй роботі, чітко сформульовані, достатньо обґрунтовані і логічно впливають із здійсненого дослідження. Ключовим з них вважаю наступний: «Гендерні відмінності експресії емоцій залежать насамперед від етно-культурних стандартів. Вияв тих чи тих емоцій у представників жіночої чи чоловічої статі, як і їх регуляція, обумовлені впливом гендерних норм, що сформовані шляхом виховання» (с.192).

Новизну і теоретичну значущість праці забезпечують об'єкт і предмет дослідження, а також той факт, що в ній *вперше* проведено комплексний, всебічний аналіз об'єктивації емотивності як з позиції гендерного підходу, так і з позиції еволюційних змін в мові і мовленні з урахуванням соціальних та культурних процесів, що мають місце в англomовному суспільстві ХІХ ст. та ХХІ ст.

Практична цінність роботи полягає у можливості застосування основних її теоретичних положень та висновків у викладанні як теоретичних, так і практичних курсів зі стилістики англійської мови (розділи «Стилiстика тексту», «Стилiстика мовних одиниць»), лексикології (розділи «Семасіологія», «Фразеологія»), лінгвокультурології (розділ «Когнітивна семантика»), міжкультурної комунікації (розділ «Етнічні стереотипи в міжкультурних комунікаціях»), психолінгвістики (розділ «Національно-культурна специфіка мовленнєвої і немовленнєвої поведінки»), а також у процесі виконання дипломних і курсових робіт.

Публікації авторки (20 одноосібних публікацій, з них 5 статей у фахових виданнях України та 1 стаття в іноземному виданні) у належній мірі відбивають зміст дисертації. Робота пройшла апробацію на 10 міжнародних науково-практичних та всеукраїнських конференціях під час виступів та участі у круглих столах.

Наголосимо, що великою перевагою даної роботи є наявність статистичних обчислювань, які проведено в традиціях Чернівецької лінгвістичної школи, а також холістичний підхід до предмета дослідження.

Робота **оформлена** згідно чинним вимогам до робіт такого ґатунку, написана академічною державною мовою науковим стилем. Технічне оформлення загалом також не викликає зауважень.

Зазначимо, однак, що, як у кожному серйозному дослідженні, у дисертації Н.Цинтар окремі моменти вимагають **додаткового пояснення** або кличуть до дискусії.

1. На думку опонента, доречно було більш чітко розрізнити терміни «емотивність» і «експресивність», а також обґрунтувати, чому емотивність в роботі розглядається тільки на рівні *тексту*, а не *дискурсу*, поняття якого включає позамовні чинники, які впливають на сприйняття людиною художнього твору?

2. П. Наталя багато уваги приділяє розгляду **емоційних концептів**. Так, «негативні емоції» містять **45** емоційних концептів – *fear* «страх», *shame* «сором», *unhappiness* «нещастя», *despair* «відчай», *horror* «жах», *sorrow* «сум», *nervousness* «нервозність» та інші.

«Позитивні емоції» містять **26** емоційних концептів – *delight* «захват», *gratitude* «вдячність», *happiness* «щастя», *kindness* «доброта», *love* «любов», *merriment* «радість» та інші.

«Амбівалентні емоції» (водночас і позитивні, і негативні) містять **10** емоційних концептів – *amazement* «розгубленість», *excitement* «хвилювання», *shock* «шок», *surprise* «здивування», *worriedness* «переживання» та інші (с. 122-123).

Загалом, це складає **81 концепт**. У загальнонауковому значенні «концепт» розуміється як найбільша оперативна одиниця ментального рівня, яка у певній картині світу виконує роль стрижневого елемента (В. Телія, Р. Ленекер, О. Селіванова, О. Левченко, Г. Огар). Звідси, на думку опонента, варто було б виокремити **найбільш узагальнюючі інформаційні одиниці**, уникаючи дрібних понять. Так, *delight* та *happiness* в англomовному Оксфордському словнику (2018 р.) розглядаються як синоніми, а *horror* – як інтенсифікована емоція «*fear*». Аналогічні міркування стосуються лексем *nervousness* та *worriedness*.

3. Цілком погоджуючись з необхідністю дослідження емотивності на синтаксичному рівні, не можу прийняти наступне твердження як доказ вербальних змін у віддзеркаленні емоцій у текстах літературних творів XIX – XXI ст. ст.: «У порівнянні з творами XIX ст. найбільша відмінність на синтаксичному рівні – суттєве зменшення складних поширених речень,

особливо складнопідрядних. Речення коротші, часто парцельовані» (с.155). Так, за моїми власними спостереженнями, **поверхнева структура будь-яких речень (не тільки емотивно забарвлених)** у ХХІ ст. спрощується, а самі вони стають лінійно коротше (І.Б. Морозова *Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові*, 2009).

Дещо дивно виглядає й наступне твердження дисертантки: «емотема кохання, переважно реалізується напруженими короткотриваливами негативними емоційними станами» (с.6). А як же відоме в класичній літературі «вічне кохання?».

4. В роботі мають місце деякі технічні недоліки, окремі повторювання (с.71, 74), не завжди вдалі приклади (як-то ілюстрація метафори: «...*as she paused and waited for his answer* (Wilkie Collins)» – а де ж метафора? (с.108)), поодинокі друкарські помилки.

Вищенаведені міркування не знижують цінності проведеної розвідки і не торкаються суті виконаного дослідження. Зроблені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи, що за своєю проблематикою, науковою і практичною новизною та композиційною структурою відповідає традиційним стандартам кандидатських дисертацій.

Дисертація Н. Цинтар є самостійною завершеною науковою працею, що містить новий розв'язок ряду питань дискурсології та гендерної лінгвістики, стилістики та лінгвокультурології. Підкреслю, що авторка дотримувалася принципів **академічної доброчесності**, на процитовані джерела (включаючи непряме цитування) наведено коректні посилання у списку використаних праць та джерел ілюстративного матеріалу.

Отже, представлена дисертаційна робота «*Категорія емотивності в англійській художній літературі хіх та ххі століття (гендерний аспект)*» повністю відповідає спеціальності 035 Філологія з галузі знань 03 Гуманітарні науки та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових

установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п.п. 9, 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 р.), а також п. 2 «Вимог до оформлення дисертації», затверджених Наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 року), а сама дисертантка – Н.В. Цинтар – повністю заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія (галузь знань – 03 Гуманітарні науки).

Офіційний опонент,
 доктор філологічних наук, професор,
 професор кафедри граматики англійської мови
 Одеського національного університету
 імені І.І. Мечникова

МОРОЗОВА І.Б.

Підпис громад.	<i>І.Б. Морозової</i>
посада	<i>професора</i>
ЗАВІРЯЮ:	
Проректор Одеського національного університету імені І.І. Мечникова	<i>Запорожченко О. В.</i>

